

ERDÉLYI IRODALMI SZEMLE

HAVI FOLYÓIRAT

Megjelenik minden hónapban július és augusztus kivételével.	Felelős szerkesztő: Dr. BORBÉLY ISTVÁN TANÁR.	Szerkesztőség: a szerkesztő címén Cluj—Kolozsvár, Unitárius Kollégium. Kiadóhivatal: a „Minerva” r. t. címén Cluj—Kolozsvár, Str. Baron Pop (volt Brassai-utca) 5. szám.
Előfizetési ára egész évre belöldön 250 lej; külföldön 300 lej.		

A HÁROM NEMZETSÉGŰ SZÉKELYEK.

A sok rejtélyű és tetejébe még hamisítvánnyal elhomályosított székely történetben nagy titok volt eddig az is, kiket kell érteni a *tria genera Sicularum* alatt?

Aki az erdélyi székelyek történetét kutatta s a rájuk vonatkozó okleveleket olvasgatta, az tudja, hogy a XIV—XVI századokban sokszor írják az erdélyi székelyeket „Siculi trium generum”-nak. Így már 1339-ben Kerekegyházi Lack, a híres Lackfi család névadó őse és akkor székely ispán a nagyváradi káptalan mint hiteles hely előtt így mutatta be magát: „Ladislaus filius Dionisii, de genere Herman, comes trium generum Sicularum, Chanadiensis, Bistriciensis et de Meggyes”.¹

Öt év mulva e Kerekegyházi Lack fiát, a híres és megénekelt Lackfi Endrét saját jegyzője ott a Székelyföldön Székely-utóbb Maros-Vásárhelyt írott oklevelében „Magister Andreas, comes trium generum Sicularum, de Brasow et de Bistricia”-nak nevezi.² 1409-ben Nádasy Mihályt ugyancsak Maros-Vásárhelyt a marosi szék jegyzője „Michael filius Salamonis de Nádas, trium generum Sicularum comes”-nek írja.³ Ugyanő hat évvel később, Brassóban bizonyítványt állítván ki a Sepsi-szék és Bótfalu közönsége közt végbement adásvételről, megint „Michael filius Salamonis de Nádas, trium generum Sicularum comes”-nek iratja magát.⁴ 1427-ben a sepsi-széki székelyek Sepsi-Szentgyörgyön gyűlést tartván a Gidófalvyak nemességét „Ioannes Jakch de Kusat, trium generum Sicularum comes” előtt iga-

¹ Székely Oklevéltár. Szerkesztette Szabó Károly. I. k. 48.

² U. o. I. 51.

³ Székely Oklevéltár, I. 105. V. ö. u. o. III. 28.

⁴ U. o. I. 109.

zolják.¹ Hunyady János, pedig ő, mint volt erdélyi vajda és székely ispán, ismerte a székelyek tagozódását, 1454-ben „agilibus viris, trium generum Siculis“ irat levelet.²

Igy megy ez egész addig, amíg kialakul a hivatalos „universitas Sicularum trium generum septemve sedium“ elnevezés³, sőt így megyen egész a XVII. századig.

Hozzá még ha Magyarország nyugati részén, vagy éppen külföldön írták volna e leveleket, azt gondolhatnók, hogy valami félreértés lehet a dologban. De éppen ellenkezőleg, mind a Székelyföldön vagy annak közelében, a székelyek akkori állapotát legjobban ismerő férfiak írták vagy írtatták e tudósításokat. Nem lehet tehát kétség abban, hogy a XIV. században a székelyek három genusból = nemzetségből állottak.

De hát miért írták őket trium generum azaz három nemzetségu székelyeknek? Melyek voltak a székelyeknek akkori nemzetségei?

A régi történetírók könnyen megfelelték e kérdésre. Előrántották a székelyek XVI. századbeli felosztását és azt mondták, hogy a három genus a székelyek három rendjét jelenti. Még 20 évvel ezelőtt is azt írta Connerth János szász tudós, magyarra is lefordított és így mintegy a magyaroktól is elfogadott művében: „A három rendek *genera* voltak: *primores*, *főnépek*: *primipili*, *lőfők* és a *község* vagy *közszékelyek*“.⁴

Amilyen könnyűnek, természetesnek látszik e felelet első pillantásra, éppen olyan helytelen mind nyelvészeti, mind történeti szempontból, ha komoly vizsgálat alá vetjük.

A *genus* szó sohasem jelentett társadalmi osztályt vagy rendet sem a klasszikus, sem a középkori latinban. Erre meg volt a nagyon jól ismert és használt *status* vagy *ordo* szó. Én megírtam a magyar nemzetségek történetét 1350-ig; átvizsgáltam az összes kiadott okleveleket 1400-ig, kutattam sok levéltárban is, de sehol a *genus* szó mást nem jelentett, mint vérségi, közelebbi vagy távolabbi családi összeköttetést.

De történeti szempontból is tarthatatlan azon vélemény,

¹ U. o. III. 44.

² Teleky Oklevéltár I. 54.

³ Székely Oklevéltár V. 35, 38.

⁴ A székelyek alkotmányának históriája különösen a XVI. és XVII. században. Írta Connerth János. Németből fordította Balásy Dénes. Székelyudvarhely, 1907. 98.

hogy a székelyek három „genusá“ a székelyek XVI. századbeli társadalmi rendjét vagy katonai felosztását jelentené.

Én lelkiismeretesen átolvastam a székelyekre vonatkozó történeti adatokat s bátran merek hivatkozni a Székely Oklevéltár IV. k. 9 l. I. k. 51, 56, 122, 159, 177, 205, III. k. 34, 44, 59, 76, 81, 83 lapjaira, mert azokból megállapítható, hogy 1467-ig a székelyek nem három, hanem csak két társadalmi osztályból, rendből állottak. Akármilyen részletesen sorolják fel az oklevelek írói a székelyek szabályait, a tisztviselőkön kívül más, mint „seniores et *communitas*“-t nem neveznek meg. A *seniores* alatt az oklevelek írói középkori latinsággal nem az idősebbeket, hanem az előkelőket, a hivatalokat öröklőket értik, tehát az olasz és spanyol *signor*, *sennor* értelemben használják e szót, a *communitas* alatt pedig a földközösségben részesülőket.

Még az 1466-iki zabolai gyűlésen is csak azt követelik és azt vizsik keresztül a közszékelyek, hogy az egyes székekben ítélkező 12 esküdt fele (*dualitas*) a seniorokból (urakból), fele pedig a *communitas*ból, a közszékelyekből álljon.¹ Nyilvánvaló ebből, hogy az urak és közszékelyek között álló harmadik rend, a lófők rendje csak 1461 után vált ki részint az urakból, részint a közszékelyekből és csak 1487-ben van első nyoma annak, hogy a lófők a nemesszékelyek és a közszékelyek között állanak.²

Mivel tehát a XIV. században a három *genus*-nemzetiség semmiesetre sem jelentette a későbbi három rendet (katonai rangosztályt), más megfejtés után kell néznünk.

Verbőczy ideje óta ismeretes lévén, hogy az erdélyi székelyek a hivatalokat nemek és ágak szerint osztották ki, illetőleg a hivatalok jövedelmeiben nemek és ágak (*genus et linea*) szerint részesültek, először arra gondolhatnánk, hogy e hivatalt és jövedelmet nyerő *nemek* értendők a XIV. századbeli *genusok* alatt.

Azonban a hivatalokon és jövedelmeken osztozó *nemek* nem ölelték fel az egész székelységet. E *nemek* csak a seniorok, illetőleg a későbbi primorok egyes családait jelzik, a közszékelyekre nem vonatkoznak. A régi, XIV—XV. századbeli *genusok* azaz nemzetségek pedig a közszékelyek közt levő különb-

¹ Székely Oklevéltár I. 205. III. 83.

² Székely Oklevéltár V. 26.

séget jelzik. Az „universitas Siculorum trium generum septemve sedium“ elnevezésben a „trium generum“ ép úgy vonatkozik a közszékelyekre, mint a „septem sedium“. Amint az összes székelyek hét szék, illetőleg bíróság alatt állottak, épen úgy három nemzetiségük is voltak, senior és communitas egyaránt.

Azonban a marosszéki nemek és ágak 1491-től ismeretes nevei mégis rávezetnek bennünket a trium generum Siculorum értelmére.

Ha figyelmesen végigolvassuk e nemek és ágak neveit, látjuk, hogy a Meggyes nem, a Szomorú, Gerő, Nagy, Új ágak biztosan magyar eredetűek, a Halom és Zábrágy, (később Ábrány) nemek, a Szovát, Boroszló, Náznán ágak biztosan szláv eredetűek, ellenben az Örlicz nem, a Váczmány, Pozsony ágak nevei sem a magyar, sem a szláv nyelvből meg nem fejthetők, hanem csakis az ősgermánból.

Mivel pedig az oklevelekből az is megállapítható, hogy az a Medgyes úr, akitől a Medgyes-nem nevét vette, az 1260—90 években, az a Gerő pedig, akiről a Gerő ágat elnevezték, 1370 táján élt,¹ nem vakmerő állítás, hanem nyelvészeti és történeti adatokon épülő következtetés az, hogy a régi székely nemek és ágak keletkezésekor, vagyis a XIII. és XIV. századokban a székelyek három, nyelvileg még különböző nemzetből állottak: 1. a gepida-germánokból, 2. a magyarokból, 3. az orosz szlávokból.

Azért nevezték tehát őket „trium generum“ „három nemzetségű“ székelyeknek, mert e név keletkezésekor még tudták, hogy azok, akik az erdélyi székelyek akkori kötelezettségeit, nevezetesen a határok őrzését a tatárok ellen, vállalták és ezért némi szabadságban és jogokban részesültek, három nemzetből származtak. Az 1263-ban Moldovát elfoglaló és 1348-ig ott uralkodó tatárok akkora veszedelmet jelentettek a magyar nemzetre és kormányra, hogy annak elhárítása végett szaporítani kellett a székelyeket az arra vállalkozókkal. Emiatt kellett azután az erdélyi székelyeket közös vezér és igazgató alatt egyesíteni is. Az e végre kinevezett ispán tehát azért íratta magát „trium generum Siculorum comes“-nek, mert így mindenkinek tudtára akarta adni, hogy ő nem csupán a régi gepida eredetű székelyeknek, hanem az újabb, magyar és orosz vállalkozókból alakult székelyeknek is parancsol a király nevében.

¹ Székely Oklevéltár. IV. k. 1—6 ll. III. 26. V. 24.

A „trium generum Siculi“ elnevezés tehát annak emléke, hogy a székelyek, amint azt „A székelyek ősei és a székelymagyarok“ c. művecskémben bebizonyítottam, eredetileg gepidagermánok voltak ugyan, de amint „Orosz-szláv lakósok Erdélyben“ c. most megjelent értekezésemben megállapítottam, a XII—XIII. századokban csatlakoztak hozzájuk (már csak azonos életmódjuk következtében is) számosan az oroszok közül is. Végül pedig a XIII. században magyar nemesek és földművesek is vállalták a székelyek kötelezettségeit. Ennek következménye lőn, hogy a gepidák és oroszok, ha egymást meg akarták érteni, a közvetítő magyar nyelvet használták s így ez még inkább előmozdítá, a közös hadakozás és utóbb a földművelésre való áttérés pedig teljessé tévé az ő elmagyarosodásukat.

dr. Karácsonyi János.